

ШАМРО М.О., канд. с.-г. наук

КОШОВА Л.М.

КУЛИНИЧ І.М.

ННЦ «Інститут бджільництва імені П.І. Прокоповича»

ПІДВИЩЕННЯ ЗНАЧУЩОСТІ ЛУК І ПАСОВИЩ ДЛЯ БДЖІЛЬНИЦТВА ЗА РАХУНОК ПІДСІВУ МЕДОНОСНИХ РОСЛИН

Подані дані досліджень значущості лук і пасовищ для бджільництва за рахунок підсіву медоносних рослин (конюшина біла, лядвенець рогатий, конюшина лучна, люцерна серповидна (жовта), чорноголовник багатошлюбний) на луках та пасовищах поблизу річки Псел, а також встановлення кількісних показників відвідування медоносними бджолами і дикими запилювачами медоносів даної місцевості.

Ключові слова: дикоростучі медоноси, підсів, відвідування медоносними бджолами та дикими запилювачами.

Вступ. Географічне положення і природні умови лісостепової зони України позитивно сприяють розвитку бджільництва завдяки різноманіттю природної рослинності, яка є важливим кормовим ресурсом для бджіл. Продуктивність пасік визначається станом кормової бази, що в основному складається з сільськогосподарських культур, яка в зв'язку діяльністю людини постійно змінюється. Значно менших змін зазнають луки і пасовища природного походження, навіть відмічено покращення їх медоносної цінності за рахунок зменшення кількості великої рогатої худоби у господарствах. Уміла організація використання медозборів в даній екосистемі неминуче підвищить продуктивність бджільництва. А планове проведення підсіву медоносних культур на луках і пасовищах призведе до підвищення цінності даної площі. Але на даний час відсутні науково-розроблені рекомендації з даної проблеми, не складаються нектарно-кормові конвеєри в господарствах, не проводиться правильна організація кочівлі пасік до джерел природних медозборів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки різко скоротились посіви ентомофільних культур в структурі сільськогосподарського виробництва, тому медоносні бджоли все частіше вивозять на природні медоносні угіддя. Знати і використовувати правильно дикоростучі медоноси обов'язок кожного пасічника, який дбає про свої бджолині сім'ї. Ці медоноси позитивно впливають на медову та пилкову продуктивність пасік.

На даний час спостерігається підвищення інтересів до вивчення природних медоносних ресурсів і за кордоном (США, Індія, Канада, Франція, Австралія).

Вивченням медоносної флори займалось багато і вітчизняних науковців. Надзвичайно плідно працювали такі: Н.А. Горбенко (1973); І.Н. Бухенко (1972); В.М. Блонська (1982); В.Д. Іванова (1984); А.А. Єрастов (1986); В.П. Поліщук, В.І. Стешенко (1986); С.К. Кириленко, Т.Г. Ломонос (1987); Л.Г. Зевахин (1987); Н.М. Ніконенко (1990); О.Г. Матвієць (1990) та інші науковці [3,2,1,8,7,12,9,6,10,9]. Всі ці дослідження дуже цінні не тільки для бджільництва, а й для рослинництва взагалі. Ними користувалась велика кількість пасічників і науковців, але всі вони потребують постійного вдосконалення і узагальнення, тому що дані, з вивчення природної медоносної флори, розрізнені та знаходяться в різних джерелах.

Мета роботи. Покращити медоносну цінність лук і пасовищ шляхом підсіву медоносних рослин.

Матеріали і методи досліджень. В поточному році проводились польові дослідження на лузі Гадяцького району поблизу річки Псел, де підсівали насіння однорічних медоносних рослин з розрахунку 3 кг на 1 га. Було взято: 600 г насіння конюшини білої, 600 г лядвенцю рогатого, 800 г конюшини лучної, 500 г люцерни серповидної (жовтої), 500 г чорноголовника багатощлюбного.

На даній території визначалися облікові ділянки по 10м² (n=10), що були чітко відмічені дерев'яними кілочками. Ділянки, що були відмічені при підсіві, по периметру в період цвітіння медоносів виділялися білою ниткою. Тут проводився підрахунок кількості медоносних рослин, визначався їх рід і вид, а також кількість медоносних бджіл і диких запилювачів за 1 хвилину спостережень.

Кількісні показники відвідування медоносними бджолами та дикими запилювачами встановлювали за методикою, описаною О.Ф. Губіним, 1947 [4].

Математична обробка одержаних результатів досліджень проводилася за методикою дослідної справи Б.А. Доспехова [5].

Результати досліджень та їх обговорення. Луки і пасовища Лісостепу України є природним джерелом взятку, але на відміну від сільськогосподарських медоносних угідь, забезпечують медозбір протягом всього пасічницького сезону, створюючи природний медоносний конвеєр. Тут росте дуже багато рослин різної медоносної цінності, що виділяють в основному від 5 до 60 кг/га цукру в нектарі: конюшина біла та лучна, лядвенець рогатий, люцерна дика і серповидна, підмаренник, а по периметру

– малина та ожина сиза. Медоноси ростуть поодинокі, рідко групами, а їх кількість і видовий склад з року в рік не постійний. Забезпечити повноцінний медозбір луки і пасовища нездатні, але успішно можуть використовуватись в якості підтримуючого взятку для закриття безвзяткових періодів.

Просторова структура медоносних рослин лук і пасовищ лісостепової зони різноманітна, але є і об'єднуючий фактор – вони є невикористаним резервом кормової бази для бджіл. Покращуючи медоносну їх цінність можна значно збільшити медозбір з одиниці площі, і таким чином створити комфортніші умови для бджіл. Для цього було закладено дослід з підсіву медоносних рослин для покращення медоносної цінності даної екосистеми.

Результати досліджень з підсіву насіння медоносних рослин на луках Гадяцького району поблизу річки Псел подано в табл. Підсівання дало позитивні результати. Так кількість медоносів достовірно збільшилась на 3,8 шт. рослин на 10 м², або на 37,25% (td=4,58). Достовірно збільшилась і кількість медоносних бджіл, що відвідували рослини на цій території – на 6,5 шт. або на 112,07% (td=10,83), та диких запилювачів, відповідно на 6,8 шт. або на 103,03% (td=10,97).

Таблиця 1

**Результати підсіву насіння медоносних рослин на луках
Гадяцького району**

Показники		M±m	td	Різниця до контролю, %
Територія, де посів не проводився	К	10,20±0,60	-	100,00
Кількість медоносних рослин на 10 м ² , шт. (n=10)	Д	14,00±0,58	4,58	37,25
Територія, де посів не проводився	К	5,80±0,33	-	100,00
Кількість медоносних бджіл на 10 м ² , шт. (n=10)	Д	12,30±0,50	10,83	112,07
Територія, де посів не проводився	К	6,60±0,31	-	100,00
Кількість диких запилювачів на 10 м ² , шт. (n=10)	Д	13,40±0,54	10,97	103,03

Треба відмітити, що бджолярі неохоче підвозять медоносних бджіл до луків, де вони використовуються під пасовища. Але останнім часом в господарствах зменшилась кількість рогатого скоту, випасання проходить стихійно, не постійно, а скошування на сіно або зовсім не проводиться або частково, таким чином покращились медозбірні умови для бджільництва. В районі проведення даних досліджень на відстані від 500 до 1500 м було розмішено 150 бджолиних сімей. Площа луку 160 га, з одного боку якого мішаний та сосновий ліс, між ними – водойма – річка Псел.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах лісостепової зони України проведення підсіву медоносних культур на луках і пасовищах веде до підвищення медоносної цінності даної площі, а уміла організація – до неминучого підвищення продуктивності бджільництва.

Отже, з польових досліджень, аналізу та узагальнення результатів спостережень встановлено, що медоносна рослинність лук і пасовищ є невикористаним резервом кормової бази для бджіл, а підсів насіння медоносів 3 кг/га збільшує кількість медоносних рослин на 37,25 %, медоносних бджіл на 112,07 %, диких запилювачів – на 103,03 %.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блонская В.Н. Медоносные ресурсы Николаевской области / Блонская В.Н. // Бджільництво. – Київ: Урожай. – 1982. – вип. 14. – С. 27-30
2. Бухенко И.М. Медоносы Донецкого бассейна / И.Н. Бухенко // Пчеловодство. – 1972. – №12. – С. 29-30
3. Горбенко Н.А. Медоносні рослини України / Н.А. Горбенко // Бджільництво. – Київ: Урожай. – 1973. №12. С. 29-30
4. Губин А.Ф. Медоносные пчелы и опыление красного клевера / А.Ф. Губин. – М.: огииз-Сельхозгиз, 1947. – 278 с.
5. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта / Б.А. Доспехов. – М.: Агропромиздат. – 1985. – 351 с.
6. Зевахин Л.Г. Соперникисиньяка и валерианы / Л.Г. Зевахин // Пчеловодство. – 1987. – №10. – С. 16-17
7. Ерастов А.А. Весенне-летние медоносы Полесья Украины / А.А. Ерастов // Пчеловодство. – Киев: Урожай. 1986. – вып. 11. – С. 31-34
8. Иванова В.Л. Кормовая база пчеловодства Тернопольской области / В.Л. Иванова // Пчеловодство. – Киев: Урожай. – 1984. – вып. 17. – С. 32-34
9. Кириленко С.К., Ломоносов Т.Г. Состав нектара / С.К. Кириленко, Т.Г. Ломоносов // Пчеловодство. – 1987. – №10. – С. – 15-16
10. Матвиец А.Т. Пути улучшения кормовой базы пчелодства в агроценозах лесостепной зоны Украинской ССР / А.Т. Матвиец // Пчеловодство. – Киев: Урожай. – 1990. – вып. 19. – С. 35-39
11. Никоненко Н.М. Медоносы гослесфонда Сумской области / Н.М. Никоненко // Пчеловодство. – Киев: Урожай. – 1990. – вып. 19. – С. 28-31

12. Полищук В.П., Стешенко В.И. Особенности цветения и медосборные условия бело акациевых насаждений Среднего Приднепровья / В.П. Полищук, В.И. Стешенко // Пчеловодство. – Киев: Урожай. – 1986. – вып. 17. – С. 29-34

ПОВЫШЕНИЕ ЗНАЧИМОСТИ ЛУГОВ И ПАСТБИЩ ДЛЯ ПЧЕЛОВОДСТВА ЗА СЧЕТ ПОДСЕВА МЕДОНОСНЫХ РАСТЕНИЙ / Шамро Н.А., Кошевая Л.М., Кулинич И.М.

Представлены данные исследований значимости лугов и пастбищ для пчеловодства за счет подсева медоносных растений (клевер белый, люцерна серповидная (желтая), чорноголовник полигамный) на лугах и пастбищах вблизи реки Псел, а также установление количественных показателей посещения медоносными пчелами и дикими опылителями медоносов данной местности.

Ключевые слова: дикорастущие медоносы, подсел, посещение медоносными пчелами и дикими опылителями.

THE RELEVANCE OF GRASSLAND FOR BEEKEEPING BY PLANTING MELLIFEROUS PLANTS / Shamro M.O., Koshova L.M., Kulynych Y.M.

Presented research data the importance of meadows and pastures for beekeeping due to the sowing of melliferous plants (white clover, Lotus corniculatus, red clover, alfalfa sickle (yellow), Chernogolovka plural) in meadows and pastures near the river Psel, and establishing quantitative indicators of visitation by honey bees and wild pollinators honey plants in a given area.

Key words: wild honey plants, hooked, visiting honey bees and wild pollinators.